

Připomíná spíše hrad – a jako
hrad katolické církve se také
nejednou osvědčil

Martin Allio přestavěl konventní kostel do podoby
monumentálního jednolodního chrámu

Text a foto **Günter Bartoš**

GENIUS LOCI

*Mohutný barokní komplex řádu benediktinů
dominuje po staletí celému údolí*

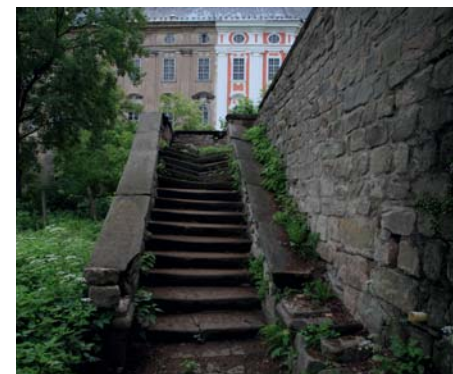
Klášteř Broumov

Barokní perla na ostrohu nad řekou

Terasa se schodištěm za klášterní bránou
je dílem Kryštofa Dientzenhofera

Do zahrady se vstupuje po kamenném
mostě přes příkop

Broumovská kotlina byla ještě před sedmi sty lety divokým krajem, necivilizovaným územím. Pak přišli benediktinští mniši a na skalnatém ostrohu nad řekou Sěnavou vybudovali klášter. Svým dominantním umístěním na skále uprostřed údolí připomíná spíš hrad a jako hrad katolické víry se osvědčil. Odolal dobývání husitů i luteránské reformaci.

Broumovsko dodnes vzbuzuje pocit, že nikam nepatří. Od Čech odděluje kotlinu Broumovské stěny, od Slezska a Kladska Mirošovské stěny a Stolové hory. „Je to Šangri-La, ale říká se mu Broumovsko. Kotlina za horizontem Čech, zapomenutý kraj, Ladakh,“ píše esejista Václav Cílek. V údolí se nenašly významné stopy pravěkého osídlení a po odchodu prvních germánských osadníků v půli prvního tisíciletí zarůstá pralesem. Přemysl Otakar I. daruje území v roce 1213 řádu svatého Benedikta z pražského Břevnova, který ho kolonizuje německými osadníky. Tím začínají jeho dějiny, pestré a dramatické jako okolní krajina.

Broumovsko bylo osídleno relativně pozdě. Proto můžeme mít pocit, že se tady ještě zachovala energie původní divočiny. Emoce jsou zde jaksi silnější, historické křivdy hlubší. Nová civilizační vrstva, jejímž vrcholem je barokní komponovaná krajina, území polidštila, posvětila. Napětí mezi přírodou, tedy přirozenými instinkty, a křesťanskou spiritualitou s jejími vysokými ideály, které instinkty potlačují, jako by tvořilo broumovský genius loci.

Dva vzestupy, pak soumrak

Středobodem broumovského reálna a symbolična byl opevněný klášter. Místo na samém okraji českého království zažilo svou první hvězdnou hodinu během husitských válek. Protože hlavní klášter řádu benediktinů v pražském Břevnově vypálili v květnu 1420, uprchl opat Mikuláš s konventem do Broumova, který husitskému obléhání na jaře 1421 odolal. Periferie zachránila centrum, její význam tím nesmírně vzrostl.

Druhá hvězdná hodina přichází s rekatolizací po třicetileté válce, v níž hraje klášter jako tradiční církevní instituce hlavní roli. Břevnovský opat, „rezidující“ i v dalekém Broumově, byl v církevní hierarchii na druhém místě za pražským arcibiskupem. Za doby tem-

Nejkrásnější barokní klášterní architektura severně od Alp

na, jak násilnou rekatolizaci pojmenoval absolvent broumovského klášterního gymnázia Alois Jirásek, došlo k největšímu rozkvětu kláštera a barokní kultury. Duchovní soumrak nastává o tři století později, po druhé světové válce. Německé řeholníky vyhnali do Bavorska a komunitu česko-amerických benediktinských mnichů z Illinois, která se je pokoušela nahradit, vypověděli ze země po komunistickém převratu. V roce 1950 komunisté internovali v broumovském klášteře stovky řeholníků a řeholnic z celé země, stal se jakýmsi katolickým koncentrákem. Po sedmi stoletích tak klášter coby duchovní instituce zanikl.

Barokní zázrak na periferii

Současnou podobu kláštera zformovalo baroko 17. a 18. století. Z východní strany působí klášter monumentálně a nedostupně. Nese v sobě dědictví opevněného probošství, které ho předcházelo. Účinku dosahuje již svou velkou hmotou, členěnou řadami oken a věžemi v rozích. Na vstupním nádvoří zaujme terasa s balustrádou, osazená sochami sv. Benedikta, sv. Vojtěcha a dalších postav benediktinského nebe. Širokým schodištěm se sestupuje ke vchodu do kostela sv. Vojtěcha, přestavěného z původního gotického. Ryzí ukázkou invenční barokní architektury je slavnostní nádvoří uvnitř klášterního komplexu.

Broumovský klášter stojí na samé periferii Čech. Přitom je větší a působivější než ten břevnovský, z historického a církevního hlediska mnohem významnější. „Architektonicky se řadí k nejkrásnějším klášterním stavbám v celé střední Evropě,“ píše o Broumo-

Zprvu působí *pyšně a nedostupně...*

Před husity v klášterní knihovně schovali i Codex Gigas

Míří sem školní výpravy stejně jako turisté ze zahraničí

vu kunsthistorik Mojmír Horyna. Jak mohlo na vzdáleném venkově vzniknout něco tak velkolepého? Broumovský klášter byl druhým sídlem břevnovských opatů. Proto se podle Horyny stal zvlášť silnou enklávou pražské umělecké tvorby. Nové opatství stavěli podle návrhu nejvýraznějšího pražského architekta raného baroka Carla Luraga. Po něm klášter dostavěl další barokní velikán – Kylián Ignác Dientzenhofer. Přestavba klášterního kostela sv. Vojtěcha je zase dílem Martina Allia. Autorem hlavního oltáře byl Jan Brokoff.

Umělecké špičky své doby „jen“ vykonávaly záměry a vize dvou mimořádných osobností v čele benediktinského řádu, opatů Tomáše Sartoria a Otmara Zinkeho. Oba z Broumova pocházeli, oba měli na uskutečnění svého díla dostatečně dlouhý čas. Heslo řádu Ora et labora naplňovali s božím požehnáním po čtyři desetiletí.

Broumovský klášter
je ryzí ukázkou
invenční barokní architektury

Nejstarší písemná zmínka o kostele sv. Vojtěcha je z roku 1357

Dnešní podobu kláštera utvářelo baroko 17. a 18. století

Klášter je *magicky krásný*, přitom není kýč

Tři sta místností, nikdo v nich

Opat Zinke prý z oken kláštera sledoval, kolik lidí přicházelo na nedělní mši v šest kilometrů vzdáleném Šonově. Dientzenhoferové postavili na Broumovsku sedm venkovských kostelů a ten šonovský, zasvěcený sv. Markétě, je se svými rozkročenými věžemi nejkrásnější. Stojí na kopci nad vesnicí a portálem míří k významovému centru, klášteru. Dnes by Zinke dalekohledem žádné farníky neviděl, protože je kostel dlouhodobě zavřený.

Jeho klášter je také prázdný. Šustění mnišských kápí a vroucné modlitby k Bohu tu uslyšíte, jen když se natáčí nějaký film. Jako naposled povedená mysteriózní kriminálka Dáblova lest. Dnes žije okolo dvaceti benediktinů v Břevnově, šest v Rajhradě u Brna. Na vzdálený Broumov už žádný nezbyl.

Co se dá dělat s monumentální církevní stavbou v postkřesťanské éře? „Přál bych si, aby byl klášter opravený, aby žil,“ odpovídá současný správce Přemysl Sochor. V klášteře byl na civilní službě a jako civilní zaměstnanec u benediktinů už zůstal. Opatství nemá žádné ekonomické zázemí, jakým byly v minulosti statky a lesy. Je zcela závislé na veřejných financích. Do obnovy se zatím investovalo 60 milionů korun, což je na tak velký areál žalostně málo. Proto se opravují hlavně místa, kde hrozí havárie, a fasády.

Široká škála emocí

Na začátku turistické sezony je klášter plný lidí. Školní výlety se na nádvoří promíchávají s turisty z Německa a Polska, čekajícími na prohlídku. Návštěvníci, kterých každý rok přijíždí téměř čtyřicet tisíc, si mohou prohlédnout konventní kostel, refektář a knihovnu s dvaceti tisíci zaprášenými svazky, nebo zajít do Muzea Broumovska. Klášter Broumov za-

Klášterní kostel sv. Vojtěcha

Co všechno skrývá tajemná zahrada?

tím není přezdobeným kýčem či kulisami pro turisty. Jako by jeho zdi nasály vše dobré i zlé, co se v něm i v údolí pod ním za sedm set let odehrálo. Temnější aspekty lidské existence si návštěvníci nejlépe uvědomí po sestupu do sklepení. „Vamberecké mumie,“ hlásá nápis vyvedený ručně vápnem na zdi. V syrovém sklepě, kde ze začouzených zdí trčí staré elektrické izolátory, leží v jednoduchých dřevěných rakvích ztmavlé ostatky našich předchůdců.

Po výstupu z broumovského Hádu vezmeme zavděk prosluněnou klášterní zahradou. Nádherný, terasovitě členěný prostor je plný historických stop – starých kamenných sloupků, schodišť, zahradních staveb. Ale pozor! Když kopneme do země, nenajdeme zavražděného mnicha, nebo rovnou hromadný hrob?

Pro zahradu a klášter platí to, co pro celé Broumovsko. Jsou magicky krásné, ale nejsou kýčovitě. „Dá se tu prožít širší škála emocí než třeba dole u Opočna: krása i hrůza tu jsou hlubší a přítomnější,“ shrnuje broumovský genius loci Václav Cílek. ■

Foto: Günter Bartoš

Klášterní zahrada leží severně od komplexu

Pod těmito klenbami procházela historie...

Jako by zdejší zdi
nasály vše dobré i zlé,
co se tu za stovky let odehrálo